

هم درکمیت دانشجو چالش داریم هم در کیفیت آموزش

اعتراف دیر هنگام وزارت علوم

زهرامرضانی
نایب‌رئیس‌جمهور دانشگاه

موضوع بی‌ربطی برای رسیدن به صندلی‌های دانشگاه، اتفاق جدیدی نیست. برای درک بهتر این مسئله کافی است آمارهای ۳ سال اخیر از میزان داوطلبان کنکور را ملاک قرار دهیم تا این مسئله ملموس‌تر باشد. در نوبت اول کنکور سال ۱۴۰۲، درمجموع ۹۷۹ هزار نفر شرکت کرده بودند که این میزان برای کنکور امسال به ۹۵۷ هزار و ۸۹۸ نفر رسیده که نشان‌دهنده کاهش ۲ درصدی این حوزه است؛ تعداد شرکت‌کنندگان در نوبت اول کنکور سال گذشته، به یک میلیون و ۱۵۲ هزار نفر می‌رسید که این میزان برای امسال هم ریزش ۲۰ درصدی دارد. نه فقط کاهش تعداد داوطلبان بلکه انتخاب آن‌ها هم چالش دیگری برای آموزش عالی است. دعوای اصلی بر سر رسیدن به صندلی‌های ۴ رشته پرطرفدار علوم تجربی است و در طرف مقابل اوضاع فنی و مهندسی کماکان هشدار برانگیز است.

صحبت‌های روزگشته ابوالفضل واحدی در کسوت معاون آموزشی وزارت علوم را می‌توان اعتراضی شفاف و دیرگامی به این موضوع دانست که نشان می‌دهد لافلاقل دروزارت علوم اصل موضوع مورد پذیرش قرار گرفته است.

پذیرفتن اصل مسئله خوب است اما ناکافی!

پذیرش وجود یک مشکل را باید نخستین گام در مسیر حل آن دانست. اتفاقی که حالا خوشبختانه در زمینه کاهش و قهر داوطلبان با دانشگاه به‌نظر به‌وقوع پیوسته و باید قبول آن را به فال نیک گرفت و اظهارات روز گذشته معاون آموزشی وزارت علوم درباره روند سنتی آموزش عالی که محکوم به شکست است. حرکت قطار آموزش عالی روی ریل سنت نمی‌تواند در دنیای امروز جذابیتی برای داوطلبان داشته باشد. در دنیایی که هوش مصنوعی و بسیاری از پلتفرم‌های آموزشی، می‌توانند شرایط را برای یادگیری با کیفیت‌تر و حتی بدون از دست دادن زمان و هزینه در اختیار افراد بگذارند، قطعاً حضور در دانشگاه‌هایی که هنوز بر پاشنه سنتی حرکت می‌کنند، نمی‌تواند امتیاز ویژه‌تری را برای داوطلبان داشته باشد. موضوعی که می‌طلبد تا مسئولان فکر عاجلی برای تغییر شیوه تربیت نیرو در دانشگاه‌ها کنند.

معاون آموزشی وزارت علوم در پاسخ به «فرهیختگان» خبر داد

راه‌اندازی مراکز تعالی استادان با هدف آموزش هوش مصنوعی

زهرامرضانی

نایب‌رئیس‌جمهور دانشگاه

روز گذشته طلسم برگزاری نشست خبری مسئولان وزارت علوم در سال جدید بالاخره با حضور ابوالفضل واحدی، معاون آموزشی این وزارتخانه شکسته شد. طبقه پانزدهم وزارتخانه چهارشنبه ۱۰ اردیبهشت ماه، می‌زبان دو نشست خبری بود؛ پیش از ظهر اصحاب رسانه سوالات خود را از معاون آموزشی پرسیدند و پس از آن فرهاد یزدان‌دوست، رئیس مرکز همکاری‌های علمی بین‌المللی به جمع خبرنگاران آمد تا جزئیات اجلاس وزرای علوم کشورهای اسلامی را تشریح کند.

البته امیدواری‌های این اتفاق مثبت چندان در دل اهالی رسانه دوام نداشت. معاون آموزشی وزارتخانه نه‌تنها در طول نشست تلویحاً از عدم امکان مصاحبه تلفنی سخن گفت، بلکه اظهار امیدواری کرده بود که نتیجه این نشست‌های خبری زاید به گونه‌ای باشد که دیگر مسئولان وزارت علوم هم تشویق به حضور در آن شده و اخلاق حرفه‌ای در انعکاس اخبار رعایت شود؛ با این حال، واحدی در نشست خبری ۲ ساعته خود با خبرنگاران، نکات جالبی را درباره وضعیت آموزش عالی از جمله کاهش روند ورودی‌ها به مراکز آموزش عالی، کاهش تعداد مراکز آموزش عالی برخی زیرنظام‌های آموزشی و آخرین وضعیت آیین‌نامه ارتقا عنوان کرد.

ابوالفضل واحدی، معاون آموزشی وزارت علوم در پاسخ به سوال «فرهیختگان» درباره برنامه این وزارتخانه برای تقویت توانمندی اساتید نسبت به بهره‌برداری از فناوری‌های نوین مثل هوش مصنوعی گفت: «یکی از برنامه‌های ما، ایجاد و یا فعال‌سازی مراکز تعالی مربوط به اساتید است که بتوانند این آموزش‌ها را برای اساتید و به‌طور کلی افرادی که درگیر بحث آموزش دانشگاه هستند، ارائه دهند. برخی از دانشگاه‌ها همین الان هم این مراکز را با نام‌های دیگر دارند و به همین دلیل بحث ایجاد و یا فعال‌سازی و توسعه را در دستور کار خواهیم داشت؛ چراکه اگر می‌خواهیم برنامه جدید داشته باشیم، طبیعتاً نیاز است تا اساتیدمان هم به‌روز باشند و برای همین به‌صورت جدی نیاز به این مراکز داریم.»

رضا نفی‌زاده، مدیرکل دفتر برنامه‌ریزی آموزش عالی وزارت علوم نیز درباره وضعیت هوش مصنوعی در دانشگاه‌ها برای سال جدید و سازوکار برای آموزش اساتید و دانشجویان در راستای استفاده حداکثری از این تکنولوژی تصریح کرد: «فرایند این کار آغاز شده و دانشگاه‌ها دوره‌های خوبی را ویژه بحث هوش مصنوعی برای اساتید برگزار می‌کنند. باید این مسئله را هم مدنظر قرار داد که ما دو وجه در بحث هوش مصنوعی داریم، یکی اساتید خود این رشته هستند و تعدادی هم اساتید که بهره‌بردار هوش مصنوعی هستند و ما به هر دو گروه نیاز داریم. یکی از برنامه‌های ویژه‌ای که معاون آموزشی دارد بحث توسعه مراکز تعالی اعضای هیات علمی است که یکی از بخش‌های کلیدی در آن بحث هوش مصنوعی است.»

همه مسئله زیرنظام‌های آموزش عالی نیست

قدم دوم حل یک چالش یا مشکل، فهم درست و کامل پدید است. اتفاقی که به نظر می‌رسد نقطه آغاز محل اختلاف در بررسی کارشناسی باشد. اگرچه نمی‌توان تأثیر گسترش مراکز آموزش عالی را در وضعیت امروز صندلی‌های خالی نادیده گرفت اما انداختن مسئولیت کردن زیرنظام‌های آموزشی مانند دانشگاه آزاد یا پیام نور هم به نظر موضع دقیق نیست. آمارها نشان می‌دهد وضعیت حضور و استقبال داوطلبان از تحصیل در واحدهای دانشگاه آزاد طسی یک دهه اخیر رو به افزایش بوده؛ به طوری که طبق اعلام مسئولان این دانشگاه، جمعیت دانشجویی آن از ۸۳۰ هزار نفر در سال ۹۸ به بیش از یک میلیون و ۳۰۰ هزار نفر در سال ۱۴۰۳ رسیده است. در حالی که داوطلبان برای تحصیل در واحدهای دانشگاه آزاد و حتی پیام نور، باید هزینه شهریه را پرداخت کنند. اما در مقابل بررسی آماری وضعیت داوطلبان مجاز به انتخاب رشته نشان می‌دهد بخش قابل توجهی از آن‌هایی که توانسته‌اند از سد کنکور بگذرند هم حاضر نیستند وارد دانشگاه دولتی شوند. در سال ۱۴۰۱، از میان یک میلیون و ۳۶۶ هزار و ۳۶۹ نفری که در کنکور ۱۴۰۰ ثبت‌نام کرده بودند، ۲۵۴ هزار و ۵۵۱ نفر حاضر نشدند در سر جلسه کنکور حاضر شوند و از میان یک میلیون و ۸۲ هزار و ۹۰۰ نفر مجاز به انتخاب رشته، فقط ۵۲۳ هزار و ۶۷۱ نفر نسبت به انتخاب رشته‌ای با آزمون آن سال اقدام کردند. پیش‌تر در گزارش‌سی با عنوان «صندلی‌های خالی اکثریت می‌شوند؟» بررسی کرده بودیم که علی‌رغم اینکه نسبت پذیرفته‌شدگان به کل ظرفیت در کنکور سال ۱۴۰۰، ۸۲ درصد بوده و در صورتی که همه آن‌ها ثبت‌نام می‌کردند هم باز ۱۸ درصد از ظرفیت دانشگاه‌ها خالی می‌ماند، اما تنها ۵۸ درصد از ظرفیت دانشگاه‌ها در آن سال پر شد. خالی ماندن ظرفیت ۲۶۵ هزار و ۸۹۳ نفری و همچنین اختلاف ۱۵۴ هزار و ۶۸۹ نفری میان پذیرفته‌شدگان با ثبت‌نام‌کنندگان، نشان می‌دهد ۳۰ درصد پذیرفته‌شدگان اصلاً برای ثبت‌نام در دانشگاه‌های دولتی اقدام نکرده‌اند.

وزارت علوم هم مسئول است!

معاون آموزشی وزارت علوم روز گذشته علاوه بر مسئله کمیت، بر وجود چالش کیفیت داوطلبان ورودی دانشگاه هم صحنه گذاشت. در بخش دیگری از سخنانش هم به نبود تناسب بین گروه‌های مختلف اشاره کرد و البته اینجا هم تقصیر کار را به نوعی

گردن «عوامل اجتماعی و اقتصادی» انداخت و گفت که ریشه اصلی این مسائل، خارج از حیطه فعالیت وزارت علوم است. برای بهبود این وضعیت باید فاصله میان دانشگاه و مدرسه را کمتر کرد. البته حتی اگر این نگاه را هم نپذیریم، نمی‌توان از وزارت علوم در چنین فضایی سلب مسئولیت کرد. وزارتخانه‌ای که برای کمک به سیاست‌گذاری به‌منظور کاهش مخاطرات سهمگین و تهیه گزارش‌های تخصصی و پیشنهادهای سیاستی مناسب در ماجرای انفجار اسکله بندر شهید رجایی اعلام آمادگی می‌کند، می‌تواند از کنار این چالش آموزشی به سادگی عبور کند یا مسئولیت خود را در حل آن نادیده انگازند؟

اگر آمایش کامل اجرا می‌شد...

رسیدن به وضعیت امروز در آموزش عالی را باید نتیجه اجرای نصف و نیمه سند آمایش آموزش عالی دانست که بیش از یک دهه از شروع اجرای آن در کشور می‌گذرد. با این حال به دلیل عدم توجه به ظرفیت‌های استانی، پذیرش بیش از حد نیاز داوطلب در رشته‌های دانشگاهی، عدم خروجی مهارتی دانشگاه‌ها و... باعث شده تا داوطلبان ترجیح دهند به جای اینکه چندین سال از عمر خود را در دانشگاه‌های کشور بگذرانند، از همان ابتدا به دنبال یاد گرفتن مهارت‌هایی بروند که به سرعت بتوانند وارد بازار کار شوند. اتفاقی که می‌طلبد مسئولان فکر اساسی برای تغییر دادن آن داشته و در مدت زمان کوتاهی هم بتوانند قدم‌های عملیاتی مثبتی را برای آن بردارند.

حل چالش، سرعت عمل می‌خواهد

سرعت به روزرسانی و تطبیق با تغییرات روز در نظام آموزش عالی کشور بسیار کند است و حرکت لاک‌بشت‌وار در این زمینه نمی‌تواند مسیر تغییرات اساسی را در این زمینه هموار کند. واقعیت آن است که با ورود هوش مصنوعی، تکنولوژی‌های آموزشی هم در حال تغییر هستند اما در کشور ما که از تصمیم‌گیری، تدوین و اجرای یک برنامه جدید یک سال و حتی بیشتر زمان لازم است، نمی‌توان انتظار داشت که بتوان همزمان با تغییرات دنیا، بستر را در داخل دانشگاه‌هایمان برای تربیت نیرو متناسب با شرایط جدید آماده کرد. انتظار می‌رود مسئولان آموزش عالی با مدنظر قرار دادن این وضعیت، در گام اول سازوکاری برای چابک شدن بدنه آموزش عالی در نظر بگیرند. اتفاقی که در صورت تحقق می‌تواند بسترساز پیشبرد بسیاری از برنامه‌ها شود.

آخرین وضعیت اجرای آمایش دروزارت علوم

در ادامه، منیژه بهامیریان، دستیار معاون آموزشی وزارت علوم درباره چگونگی اجرای آمایش آموزش عالی اظهار داشت: «درباره آمایش باید یک تعریف اولیه را ارائه دهیم. باید آمایش را مفهوم جامع معنی کنیم، یعنی آمایش یک عبارتی با بندها و موارد مختلف است و وقتی شما سوال مطرح می‌کنید که در آمایش کدام بند برای مسئولان آموزش عالی و عمدتاً هم آمایش را با کلمه ادغام قرار می‌دهیم، باید تصریح کرد که اولاً آمایش ادغام و کوچک‌سازی نیست، بلکه مفهومی بسیار کلان‌تر است. یعنی نمی‌توان گفت که الان در آمایش یک بند اولویت ما بوده و بندهای دیگر اولویت نیست؛ چراکه همه آن‌ها در کنار یکدیگر قرار دارند.»

او ادامه داد: «بحث مدیریت استانی، شیوه اداره نظام آموزش عالی کشور است که اصلاً نمی‌توان مدل دیگری را برای این حوزه در نظر گرفت و این فصل هم در حال اجرا است هرچند که شاید روند اجرای آن در طول زمان تغییرات متفاوتی داشته باشد. همچنین موضوع سامان‌دهی هم بخشی مربوط به رشته‌ها و بخشی هم به خود مؤسسات برمی‌گردد. البته باید این را هم بگویم که وزارت علوم هرگز کار ادغام انجام نداده و اتفاقی که در این وزارتخانه رخ داده، یا تجمیم بوده یا الحاق.»

۱۴۶ رشته به دفترچه دکتری امسال اضافه شد

دستیار معاون آموزشی وزارت علوم با بیان اینکه بخشی از آمایش هم درباره سامان‌دهی رشته‌ها است، افزود: «در حوزه دکتری باید بگویم از مهر ۱۴۰۳ که بعد که رشته‌های درخواستی به دفترچه دکتری امسال اضافه شده، در مجموع ۱۴۶ رشته بوده، یعنی ما کمی در توسعه رشته‌ها متفاوت نگاه کرده‌ایم؛ بنابراین هیچ رشته‌ای حذف نشده اما در صدور مجوزهای جدید تلاش شده تا کمی با رعایت ملاحظات آمایشی و استانداردهای بیشتر کار را دنبال کنیم.»

بهامیریان گفت: «طی چند ماه گذشته رتبه‌بندی ملی دانشگاه‌ها را داشتید که این کار هم دقیقاً ماه ۱۴ آمایش آموزش عالی است، مگر می‌شود سامان‌دهی انجام داد و رشته‌ها را تعیین کنید اما مأموریت دانشگاه‌ها را مدنظر قرار ندهیم، در حالی که ماده ۵ آمایش مأموریت‌گرایی است. جداسازی سنجش از پذیرش هم ماده ششم آمایش است. اضافه شدن تعدادی واحد درسی متناسب با نیاز جامعه ماده ۸ آمایش است. توجه به آموزش‌های مهارتی هم ماده ۷ است، یعنی کاری که وزارت علوم انجام می‌دهد در واقع اجرای آمایش از جهات مختلف است.»

وی در توضیح بیشتر این مسئله گفت: «از آنجایی که ما آمایش را جزئی می‌بینیم و در این بین هم تنها به حوزه سامان‌دهی نگاه کرد و در این حوزه هم تنها تمرکزمان بر روی کوچک کردن دانشگاه‌ها است، از واقعیت فاصله می‌گیریم. اما معتمد آنچه وزارت علوم نه الان بلکه در دوره‌های قبل هم انجام داده، چتر آمایش هم بر روی آن وجود داشته است. به همین دلیل نمی‌توانم بندهای آمایش را تفکیک کنم و از نظر

بنده، آمایش اولویت وزارت علوم است و حتماً به آن توجه می‌شود.»

تعداد داوطلبان ورود به دانشگاه کاهش یافته است

ابوالفضل واحدی در بخش دیگری از این نشست با بیان اینکه اولین چالش این است که تعداد داوطلبانی که پتانسیل ورود به دانشگاه دارند، کاهش یافته است، گفت: «مسئله دوم این که افراد انگیزه و علاقه گذشته را برای ورود به دانشگاه ندارند و فقط بر تعدادی از رشته‌ها متمرکز شده‌اند. علاوه بر این، مجموعاً ۲۳۱۲ مرکز دانشگاهی فعال در کشور داریم که هر کدام واحدهای دانشگاهی خود را دارند و این در شرایطی است که شمار داوطلبان روبه کاهش است و تعدادی از صندلی‌ها خالی مانده است و افرادی که وارد دانشگاه می‌شوند کیفیت لازم را ندارند.»

او افزود: «امروزه فناوری‌های جدید همچون هوش مصنوعی به‌عنوان رقیبی جدی برای آموزش عالی سنتی، وارد عمل شده‌اند. بر اساس نتایج یکی از تحقیقاتی که در اروا به انجام شده، ۸۵ درصد دانشجویان از پلتفرم‌های هوش مصنوعی استفاده می‌کنند. وجود این پلتفرم‌ها به شخصی‌سازی آموزش کمک می‌کند، مفهوم یادگیری به‌جای آموزش شکل می‌گیرد و اینکه دانشجویان به سرعت به منابع و محتوای آموزشی دسترسی دارند که این‌ها از مزایای هوش مصنوعی است و البته این فناوری نوین، مضراتی نیز دارد.»

فعالیت ۱۰۰ واحد پیام نور متوقف شد

معاون آموزشی درباره احتمال ادغام مؤسسات غیرانتفاعی گفت: «کمسیون پایش در این زمینه تشکیل شده است که طبق پایش ما دستور به ادامه کار یا توقف فعالیت این مراکز می‌دهد. همچنین طبق مصوبه پیشین، فعالیت تعداد ۱۰۰ واحد پیام نور متوقف شده و وزارت علوم هم اکنون در حال اجرای مصوبات است و برای سایر واحدها نیز متناسب با فلسفه تشکیل دانشگاه پیام نور و مسئولیت آن‌ها تصمیم‌گیری می‌شود.»

ریشه اصلی تغییرات داوطلبان گروه‌ها خارج از حیطه فعالیت وزارت علوم است

واحدی دربارۀ آیین‌نامه ارتقای اعضای هیئت علمی هم گفت: «برای آیین‌نامه ارتقا کارگروه‌هایی تشکیل شده و برای تصویب به شورای عالی انقلاب فرهنگی ارسال شده که باید در شورا بپذیری شود؛ تفاوت مهم آیین‌نامه جدید در این است که مسیری پیش‌بینی شده و امکان ارتقای افراد برجسته از حیث آموزش فراهم شده است. در سال‌های گذشته داوطلبان گروه آ آمایشی ریاضی، حدود ۳۵۰ هزار نفر بودند، سال گذشته ایسن آمار، نزدیک به ۱۰۰ هزار نفر و در مقابل، آمار داوطلبان گروه علوم تجربی ۶۰۰ هزار نفر بود.»

او تصریح کرد: «باید پیرسیم چرا این اتفاق افتاده است و این به عوامل اجتماعی و اقتصادی بازمی‌گردد که داوطلبان به این سمت سوق داده شده‌اند. ریشه اصلی این مسائل، خارج از حیطه فعالیت وزارت علوم است و این کاهش تعداد و کیفیت در رشته‌های فنی و مهندسی باید پایش و سپس روند آن اصلاح شود.»

واحدی در بخش دیگری از سخنان خود به تجلیل از سرآمدان آموزشی اشاره کرد و افزود: «مراسم تجلیل از سرآمدان آموزشی ۲۷ و ۲۸ خرداد ماه سال جاری در دانشگاه علم و صنعت برگزار می‌شود. هم‌زمان اجلاس معاونان آموزشی و برای اولین بار نمایشگاه فناوری‌های نوین آموزشی نیز برگزار می‌شود.»

